

eknizky.sk

Regrúti

Martin Kukučín

REGRÚTI

MARTIN KUKUČÍN

eknizky.sk

Regrúti by Martin Kukučín is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, except where otherwise noted.

Obsah

I.	1
II.	9

I.

„Teda už! Už je ráno. Bodaj by nebolo svetlo na mňa!“ myslel si Miško Dzúrik, ako sa prebudil. Hlavu mal uchľpenú, a v nej zmätok, ani v brlohu vetešníka. „A čo sa prevracia tá posteľ so mnou? Fuj, ako mi je v ústach —fuj!“

Probował vstať na nohy, ale jedna stála čihi a druhá hota. Obe sa triasly.

„Eh,“ striasol sa, nakriviac tvár. „Či mi je zle!“

Večer, ďaleko do noci, presedel u Mojžiša. Čosi sa jedlo, mala to byť hus, veľa sa pilo a ešte viac fajčilo. Z toho mu zostala tá chuť v ústach a zmätok v hlave.

„Vstať treba, keď je už raz tak: nuž azda len vstanem“

Zazíval a prezeral šaty, ktoré si mal obliecť. Boly ani čo by ich bol so strašidla ukradol. Nohavice záplata na záplata a na kabátiku presvitalo futro.

„A si už vstal, Miško?“ ozval sa smutný hlas strápanej ženskej, ktorá práve vstúpila do izby. Bola malá, Mišovi ledva pod pazuchu. Nik by neveril, že táto ženicka dala život takému obrovi a na svojej hrudi ho odchovala. „Čo si si nepospal ešte?“

Tvár Mišova sa ešte väčšmi svráštla, keď videl pred sebou mater.

„Ja už nemusím spať, mamó! Ja som sa dokonale naspal a prebudil. Bodaj by sa bol neprebudil!“ riekol surovým hlasom, spurné pozrúť na ňu.

„A čo sa hneváš?“ vytýka mu trasľavým hlasom.

„Ale ja som na vine?“

„A kto? Azda ja!“ odpovedal jej s výčitkou. Videl, že ju ranil rovno do srdca, ale kýsi zlý duch mu šepkal: „Dobre, len tak! Keď trpíš ty, nech trpia i druhí.“ A doložil: „Prečo som nie krivý, ako Jano Rybárovie, alebo hlúpy, ako ...“

„Nerúhaj sa Bohu — to bola Jeho vôľa!“ chcela ho napomenúť, ale slová jej zaseklo v hrdle. Srdce jej bolo stisnuté, ani čo by ho do klieští chytil. „Aký mi bol dobrý, aký poslušný — a taký mi zostal! Len čo sa to s ním, Bože, porobilo? Či naveky bude takýto?“

Vrátila sa do kuchyne, že si obľahčí srdce plačom. Ale nenašla slz na smytie tejto bolesti.

Keď sa vrátila, Mišo bol už oblečený. Ozaj vymenený. Včera v pekných, sviatočných šatách, dnes v otrhaných, zafúľaných handrách, sťa nejaký lotor.

2 Regrúti

Postavila mu na stôl misu s rezanci v preváranom mlieku. Najmilšie jeho jedlo. Z misy išla dobrá vôňa po mlieku a piepre. Mišo ani nepozrel na ňu. Sedel na lavici, zabudnúc sa v myšlienkach akýchsi ťažkých, trudných.

„A čo nejšeš?“ pýta sa ho.

„Ja som najedený,“ odpovedá šperne, surovo.

„Veď si skoro nič nejedol, celý týždeň sa moríš hladom. Prídeš o zdravie.“

„Ja nemusím jesť,“ odsekol zasa. Tešilo ho, že môže si takto zahrávať, čo je to hneď utrápená mať. Pozrel na ňu, sedela na lavici ticho, nahrbená, ako by sa sama do seba prepadala.. Azda mu jej prišlo ľúto, azda ho k tomu nútila ozajstná potreba, povedal jej: „Keď mi chcete dobre urobiť: choďte do komory, naberte do hodného hrnca polievky. Kapustnica surová mi bude najlepšia.“

Mať, uradovaná, že aspoň niečím môže mu poslúžiť, odbehla drobným krokom do komory. No keď kapustnicu črpkala, prišlo jej na um: „Ach, Bože, dnes už ide; bohvie, kedy ho uvidím. Bude vojna, zabijú mi ho; príde choroba — prevládze ho. A keď bude umierať, bude si ťažkať na mater: kfmila ma kapustnicou!“ Bola by ju vyliala nazad, ale sa bála ľ žeby si zas ťažkal, že nežičia mu ani surovej kapustnice.

„Ale to je surová — nanič. Uvarím ti ju. Slaninku v nej obarím. Takáto surová je nanič.“

Svojmu hlasu snažila sa pridať veselší názvuk. Čakala tuho, či syn uváži aspoň túto jej radu.

„Dajte vy ju takú. Mne i taká je dobrá. Slanina sa zide vám.“

Tešilo ho veľmi, že mohol odmrštiť materinu žiadosť.

Mať stala si ku kozubu a dívala, dívala sa na syna. Nedívala sa len tým zlomeným, slzami zakaleným zrakom: celé srdce materské dívalo sa na neho, každá žilka srdca triasla sa bôľom a nádejou, že ju on poteší.

Ako by jej srdce trhali na kusy a zabíjali po kusoch. A syn sedí pri stole, upíja si z kapustnice a možno nepozoruje, čo sa robí s materou. A ak pozoruje, teší ho, že také muky podstupuje za neho. Neulútilo sa mu nad jej bôľom, strachom, úzkosťou a nádejou. Neulútilo, ako sa nám neulúti nad červíkom, že sme ho rozmliaždili. Keď sa svíja, nech sa svíja: veď sa ja pre červíka nebudem obzerať, kam stúpiť!

My ľutujeme mladú čel'ad', vychvátenú z rodiny, sotenu do studenej, nevlúdnej kasárne. Kde by nie! Všetko stratila, a to rázom, sťa keď konár odstrihneš od stromu, z ktorého mu šla miazga. No porovnajme utrpenie týchto

našich martýrov s utrpením ich matiek — a naša sústrasť pošinie sa v inú stranu. Aspoň sa rozdelí spravodlivo medzi synov a ich matere.

Kto by neľutoval Miša? Šuhaj dobrý, hodný, prítulný. Naraz iná privyknutí na myšlienku, že tri roky nebude doma! Za rodičov dostane kaprála a feldvebla, miesto jeho Zuzky bude mu puška pri boku. Rodičovské napomenutia zmenia sa v krátke želiezka, ktoré mu založia v tmavej kutici. Miesto modlitby materinej bude ho sprevádzať posmech, nadávanie a kliatba predstavených. Ach, aké city mu víria v duši! Koľko premáhania, aby ich zastrčil za surové odpovede, ktoré metá materi do tváre!

No čo je to proti bolesti materinej! Ona tráti čiastku svojej bytnosti. Ako by jej dušu rozdrapili napoly.

Čo jej syna odobrali, neminie minúty, aby zabudla na svoj bôľ. Každá minúta nesie pre ňu nový bôľ, nové muky.

„Aký sa mi vráti a či sa mi vráti?“ To je myšlienka najdesnejšia. „Veď už teraz je premenený, a nebol ešte nikde. Aký bude potom?“

A nie sú to iba škrapule. Veď stará Mariena videla neraz, že ta išli dobrí synovia, usilovní, úctiví, triezvi občania, a vrátili sa zlostní, suroví, nadutí obšitoši, prepĺnení prevrátenými názormi, vysmievajúc sa zo všetkého, čo im bolo kedysi milé a sväté. Kto ju uspokojí, že jej syn práve nebude patriť medzi nich: že si zachová, čo dobrého mu vštepovala od detstva do srdca?

Neraz húpala v noci, keď nemohla spať: čo je to tá vojna? Všetelijako húpala, vysvetľovala, okrášľovala, a vždy len vychodilo: vojna je bič boží na nás, je zlo ... Ej, keby mala; tú moc, iste by jej nebolo. Húpala: kto má z nej osoh? Nenašla nikoho takého. Húpala: kto by sa ozval proti tomu, keby vojnu prišlo zrušiť? Vždy jej vyšlo, že celé ľudstvo by si vydýchlo, keby sa stratia s povrchu zeme. Vojaci s radosťou odhádzali by svoje zbrane; matere a otcovia s radosťou by ich vítali v svojom dome; občania by plesali, že nemusia porcie na ňu platiť. Či je teda zbytočná? Načo je teda? A tu videla, že vojna je miesto spravodlivosti. Kde spravodlivosť chýba, tam musí byť vojna. Ako začne kráľovať spravodlivosť, v tej minúte bude po vojne.

„Ó, kde si, spravodlivosť, kde?“ volala, zúfale sa premetávajúc na posteli. „Kedy už začne kráľovstvo tvoje?“

Hlučno všade, ticho všade. Ani matný lúč spravodlivosti neukázal sa na širokom, ďalekom obzore ...

„A ste už vstali?“ počuť pod oblokom akýsi cudzí hlas.

4 Regrúti

Mišo mlčal, ani nepozrel k obloku. Pravda, bolo by to i márne — vonku sa ešte nerozvidnilo, nebol by nič videl.

„Už!“ ohlásila mať.

„Dobrý deň Pán Boh daj!“

„Vitajte, Ondrejko! Sadnite si,“ vyzývala gazdiná prívetivým hlasom, siliac sa do úsmevu, ktorý bol veľmi smutný. Bol to chlap vysoký, jasnej, veselej tváre, nad ktorou dominoval ohnutý nos a dvojce veľkých, usmievavých očí. Pod pazuchou držal balík, ktorý naraz položil na stôl. „Čože ste nám doniesli?“

Gazdinej iste dobre padla táto návšteva, čo už z toho vidno, že i lavicu utrela zásterou, kam si mal Ondrej sadnúť. A naozaj, tvár jeho bola nielen výrazná, čo u sedliaka nie je nič zriedkavého, ale i dôveru vzbudzujúca. Bolo v nej čosi, čo človeka nútilo, aby sa mu zdôveril.

„Nuž veď viete, po čo som prišiel. Či ste, reku, vstali, a toto som vám doniesol. Richtár to Mišovi posielal.“

Gazdiná rozviazala uzlík, a z neho sa ukázali dva páry spodných šiat. Boly nanovo ušité z jemného, mangľovaného plátna. Bolo tam ďalej šesť šatiek do vrecka a mešec tiež nový, kožený, pekne vycifrovaný. Vidno, že nie je prázdny.

„No?“ ozvala sa gazdiná, a v tom slove bol skrytý i obdiv, ale i vďaka. Ju celá vec veľmi uchvátila a nútila ju zabudnúť na všetky žiale a oddať sa príjemnejším citom. „Povedzte, Ondrejko, richtárovi, že mu ďakujeme za všetku lásku.“

„Nemáte za čo, lebo čo patrí, to patrí.“

Bola to obyčaj, že regrútom, keď odchádzali k regimentu, obec takto sa zavďačila na cestu. Pozostatok z tých čias, keď obce byly nútené verbovať vojakov za seba. Robily to traktami a všakovakými darmi. Richtár mal až dosiaľ neobmedzenú moc traktovať regrútov a robiť im dary. Proti tomu nebolo občana, ktorý by sa bol ohlásil.

A toto samo v sebe pôsobilo na gazdinú príjemne. Videla v tom ako by dôkaz, že nie je opustená v svojom žiali, ale celá obec s ňou cíti.

Mišo sedel a ledva pozrel v tú stranu, kde bola richtárova zásielka. Príchod hajtmanov mu skôr pripomínal, že čas je krátky a onedlho sa musí pobrať. Prišlo mu na um, ako mu bolo od malička dobre pod opaterou matere a otca: čo všetko musí dnes opustiť— dvíhalo sa v ňom celé more citov a búrilo. Začal zuby a spurne hľadel do kúta, ako by sa hneval. Strhol sa akosi preľaknutý, keď ocítil na pleci čiusi dľaň. Bola to hajtmanova.

„Neželej ty, Mišo, nič!“ ozval sa hajtmanov jasný hlas. „Vojna je nie

kratochvíľa, ale ani zasa nie tak celkom peklo. Ja viem, lebo som ju skúsil. Dobrému človeku všade dobre. Spokojný obspí i na skale, ako kedysi Jakub, a nebude mu tvrdo — ešte si pochváli. Zpočiatku ti bude mrkotno, ale ty si pomysli nebudem tu naveky a o tri roky pôjdem domov. A keď budeš slúchať, i tam ti nebude zle. Ešte ti i z troch rokov spustia, keď uvidia, že si im nie treba. Pravda, nebudeš sa potom už ani toľme domov driapať; za vojnu ti tiež bude ľúto prichodiť.“

S trpkým výrazom v tvári počúval Mišo hajtmánove reči. Neveril tomu, čo počul. Veď ho skúsenosť učila, že ani jeden chlap nešiel plačúc z vojny, naopak, spievajúc. Ani jeden sa nehodil do vody, že musel mundúr sobliecť. Ale koľko bolo takých, čo život oželeli radšej, ako by sa boli do uniformy dali obliecť. Vedel on, že keby to bolo dobré, nebolo by treba ľudí do toho tísnuť. Tých, čo odoberú, nikto by netraktoval, nikto by nehľadel na nich útrpne, nikto by ich netešil a neposmeľoval. Ani hajtmán nebol by na svitaní sem prišiel, keby ozaj veril, čo teraz rozprával.

„Ani privyknuť nebude ti tak ťažko,“ pokračoval Ondrej. „Keby si narukoval sám, to nerečiem, že by ti bolo clivo. Ale ty, blázon, nebudeš tam sám. Veď len z našej dediny pôjde s tebou Maťo Horniakovie. A z druhých dedín koľko! Neboj sa, že ti príde clivo. Zabudneš na nás. Bude ti tak predchádzať, že si sa v kasárni narodil a že je to tvoj dom i tvoja dedina!“

Mišo hľadel do kúta a neodvrátil oči. Počúval iba na jedno ucho, čo mu hajtmán rozpráva. „Čo mne z toho, že nás tam bude viac, tam nebudeme všetci!“ myslí si. „Ja budem tam a nebudem vedieť, čo sa v dedine robí. A tí tu budú si robiť v poli, poháňať voly, plieskať bičom, vystrájať muziky, dievkam sa zaliečať, chodiť na vohľady, s fújarou a harmonikou vysedávať pred domom, alebo po dedine chodiť. Zuza Luptákovie tiež zunuje čakať tri roky — ktovie, čo urobí na fašiangy.“

Mať hľadá na syna, čo ten na hajtmánove reči. Strežie, či nezachytí od neho pohľad, ktorý by jej prezradil, že toto dieťa patrí ešte jej, keď i nie celkovite, ako za malička — teda aspoň trochu. Či nepohne sa v ňom cit a aspoň slovíčkom, aspoň pohľadom neobratí sa k nej? No nebadá nič takého. Duša synova blúdi v iných svetoch, kde nestretne sa nikdy s ňou. Ovesila hlavu a stiera slzy. Tak jej je, ako by ho do truhly mala položiť a zabiť nad ním vrchnák.

„Neboj sa, že ti bude bieda,“ tešil ho Ondrej. „Čo budeš potrebovať do seba i na seba, cisár všetko dá. Ten sa stará o vojaka; každý vojak mu je ako vlastný syn.“

6 Regrúti

I volať vás bude deťmi a chlapcami. Oj, ten má vojakov rád! Každý rok vyfasuješ nový mundúr, že celý svet ti bude závidieť, keď pôjdeš v ňom na špacír do mesta. I cigaru si budeš fajčiť — ako pán. A keď vyrukuje muzika a zahrá — ej, všetky žilky ti zaihrajú, a čo by si sa ledva kýval, narovnáš sa a pomaširuješ do kroku. I spievať si budete na marši.“

Hajtman Ondrej sa rozohrial spomienkou na vojenský život, chrbát sa mu narovnal a oči mu svietily.

Mišo pozrel na neho zbežne a zas uprel ten samý spurný pohľad do kúta. „Čo mne z toho? Ja som ani doma nemal nikdy biedy. A ak ma prikvačila, neznášal som ju sám, ale i otec a mať. A čo mne má závidieť Jano Rybárovie? A čo mi budú závidieť tí druhí? Poženia sa a budú v pokoji robiť v poli, a nebudú mať biedy. Môže mne vyhrávať sto muzík, ale to nebude sloboda. Za tri roky nemať slobody, byť horšie ako v temnici!“ Pri tejto myšlienke srdce sa mu stislo, že nemohol vydýchnuť od nekonečného srdcu. Vyšiel von.

„Ach, Ondrejko!“ zvolala gazdiná, keď zostala sama s hajtmanom. „Mne sa vari srdce rozskočí na dvoje! Ja zahyniem, keď ho raz tu nebude. Ách, môj syn dobrý, kde si sa mi podel?“

Zakryla si tvár a zaplakala.

Hajtman bol neraz svedkom týchto výjavov. Každú jeseň sa opakovali. Srdce mal otúžené proti takým návalom citovým a bol presvedčený, že ľudia plačú iba z predsudku za regrúti. On by už, neplakal, keby syna i vyprevadiť musel k regimentu. Vie, že je to nie taká strašná vec. Aké nešťastie prežívame s menej žiaľom! Či dosť inakších kár; nemusíme preniesť? A uspokojíme sa, keď vidíme, že to ináč byt nemôže.

„Mariena, neplačte,“ napomínal ju. „Vám z toho celkom nič nepríde, iba čo seba i jeho trápíte. Nebojte sa vráti sa vám. A podučí sa, možno zmúdre, a bude vám lepší ako dosiaľ.“

„Veď ja nad tým ani tak neplačem, keď to už musí byť. Ale to mi je ľúto, že mu srdce odo mňa odpadlo. Nebude ten už nikdy taký, ako mi bol donedávna!“

„Bude,“ tvrdil Ondrej s istotou. „On má srdce k vám, ale vám to ukázať nemôže.“

„A prečo?“

„Lebo je vojak.“

„Ach, nešťastná vojna!“ zaupela mať a klesla na lavicu.

II.

Ďuro Gabaný vstal dnes tiež do dňa. Naobročil svoje kone, ovsu primiešal viac do sečky než obyčajne. Vyčesal ich; že sa ligotaly ako zrkadlo. Triasla sa im každá žilka netrpezlivo. Len vyskočiť a letieť — také mal Ďuro Gabaný tátoše. Veru v celej Ondrašovej by druhých takých nenašiel. V dedine ich volali posmešne „dámy“. Azda preto, že boly také pyšné; možno preto, že Ďuro ich šanuje. Do pluha ich nerád priaha, do furmanky nechodí. Musí to byť hrdá svadba, keď sa on podvolí za furmana!

Každý rok v jeseni ich takto naobročí, vyčese, hrivy im pozapletá všakovými galúnmi, i chvosty spusti nadol. Tak on odváža regrútov na železnicu, a srdce mu rastie, že ani z jednej dediny tak hrdo sa nevezú ako z Ondrašovej.

„Ďuro, zapriahajte!“ volá mu pod oblokom hajtman. „Treba sa poberať.“

Hajtman nejde preč, pomáha Ďurovi šírovať dámy. Ďuro si zahodil halenu a stal si vo voze.. Doňho si vysadol i hajtman. I tak sa málo povoží, a takto hrdo nikdy, okrem keď sa regrúti odvážajú.

Mišo oblečený sedí za stolom. Oblečený v najhorších šatách. Podobá sa väzňovi. Izba je preplnená ľuďmi. Celá rodina i susedia prišli odobrať sa od neho a každý doniesol, čo mohol. Aká slávnostná je izba! Mišovi sa zdá, že dnes je nejaký sviatok; všetci, sú v sviatočnom, iba on otrhaný, zafúľaný. Ba či ich ešte vidí niekedy, takto všetkých spolu! Hľadia na neho útrpne, ako by ho každý chcel potešiť. I tí, čo sú mu vzdialení, dnes primkli sa mu k srdcu. O chvíľu nebude medzi nimi — pôjde medzi cudzích ...

Starý Mišo sedí pri synovi a nehovorí nič. Ostatne v izbe sa mlčí; najviac ak tu i tu padne slovo. Ani čo by si prišiel do domu, v ktorom je mŕtvy na doske.

„No, hýbajme sa!“ riekol hajtman, vstúpiac do izby. „Ďuro už čaká pred richtárom.“

V izbe nastalo pohnutie. Starý Mišo prehodil si halenu, vzal si čiapku a chytil tanistru, ktorá trešľala, naplnená koláčmi.

„Keď je tak, nuž poručeno Bohu. Poďme!“ povedal starý, odhrnúc si dlhé vlasy, ktoré sa mu pošmykly až k brade.

10 Regrúti

Mišo si postavil klobúk a šiel od jedného k druhému. Podávali mu ruky a každý doložil pár slov potechy a žehnania. Prišiel až k peci, kde stála mať, zavalená nemým bôľom.

„Dobre sa majte!“ riekol Mišo a podal jej ruku.

Nepozrel na ňu, ale klopal oči k zemi. Do hlasu chcel položiť akýsi vzdor a tvrdosť.

„Môj syn ľúbezný — nikdy ťa nevidím!“

Hodila sa mu na prsia a usedave plakala.

Všelijaké city vzbúrily mu nanovo dušu. Akási hrdosť zmrvila sa v ňom na odrobinky. Chytil materinu tvár do dlaní. Bola bledá a plná vrások. Iste naskočily na ňu v posledné časy. I niekoľko vlasov na sluchách sa jej postriebriilo.

„Veď je to tvoja mať!“ hovorilo mu čosi, keď jej pozeral do tváre. „Pozri, aká umučená!“

„Či ťa ešte kedy vidím?“ pomyslel si a veľká ľútosť rozvlnila mu prsia.

„Dobre sa majte, mamička — ja vám budem písať!“ Slzy mu naskočily do očí.

Ona ich videla. Zbadala i hnutie synovského srdca. Presvedčila sa, že patrí jej, iba jej. Blaho rozložilo sa jej v srdci; táto chvíľa bola najšťastnejšia zo všetkého, čo zažila. Len keby trvala, trvala naveky.

Poodstúpil od nej. Vrhla sa za ním a schvátila ho za rameno.

„Nechod' ešte, moje dieťa; len ešte minútku!“

Pritisol ju k srdcu, čosi povedal, no hlas sa mu zadržol v hrdle.

„Nechod', nechod' mi ešte!“

Len minútku ležať na jeho srdci, a bola by dala všetko, celý život za to.

„Pod', nechaj ju — takto je horšie!“ pošepol mu ktosi.

Videl pri sebe hajtmana.

Utreľ si oči, položil mater na lavicu a kročil ku dverám. Ešte raz obzrel sa v izbe. Bolo mu divno, že zajtra už v nej nebude. „Ba či bude taká, ako je dnes, keď sa vrátim?“ A umienil si, že si na to pomyslí, ako prvý raz vkročí do domu

...

Vyšiel na cestu. Hrbka ľudí stojí a čaká. Niektorí pristupujú ešte k nemu, iní so súcitom z diaľky ho pozorujú. Niektorí sú na skoku k nemu, len čakajú, či on ich spozoruje. On kráča popredku s otcom a hajtmanom; za nimi pol dediny. V sprievode niektorí plačú, iní zamieňajú poznámky šeptom.

Došli pred richtára. Tam našli Ďura Gabaného; sedel na voze a fajčil cigaru.

Richtár, sviatočne oblečený, stál na môstku a prvý pozdravil Miša i jeho otca. Mišo tu znova sa poodberal od všetkých, čo ho z domu vypravovali. A pristúpil k druhej hrbke ľudí. Tam medzi nimi vprostriedku stál Maťo Horniak a podával ruku všetkým. Oči sa im stretly obom; podali si ruky nerečúc ani slova. Zo žien niektoré plakaly.

Odohrali sa ešte raz od všetkých, oblapili sa okolo hrdla a pobrali sa hore dedinou.

„Vychoď slniečko zpoza lesy, už ma v Ondrašovej nič neteší. ...“

Tak si išli spievajúci, ani keď nevestu vedú na sobáš. Za nimi otcovia i najbližšia rodina.

Prišli pred dom, skoro nový ešte, cesta do dvora viedla strmo dohora. Dom stál nemo, nik nevyzeral z oblokov, i vráta sú prichlopené.

„Vy len choďte popredku, ja vás dohoním,“ riekol Mišo Maťovi a vymkol sa mu zpod ramena.

Vybehol k vrátam, otvoril dvere a prekročil vysoký prah. Zavrel dvercia a zaspal. Za nimi stála Zuzka. Keď ho videla, zakryla si tvár zásterkou.

„Zuzka, ja už idem,“ riekol jej a hlas sa mu zachvel. „Nezabudniže na mňa, ako tie druhé ...“

Čakal, no nedostal odpoveď. Odtiahol jej ruky od tváre a videl ju užialenú, uplakanú. Povedomie všetkého, čo dnes tratí, zaľahlo mu centovou váhou na dušu. Taký dlhý čas nepozrie do tejto tváre, z ktorej sa mu usmievalo celé nebo!

„Neplač, Zuzka — ja ti budem verný. V každom liste ťa pozdravím ...“

„Čo mi je z toho, keď ťa nebude!“ zaplakala ona. „Mne je to tiež ťažko. Ty aspoň ostaneš doma, tebe bude dobre. Ale ja v cudzom svete!“

„Veď doma! Ale nikdy nebudem vedieť, kde si a čo robíš, a či ma ešte... Ach, a to je tak ťažko! A ak sa ti tam niečo stane, alebo ak ma necháš!“ Znova zaplakala. „Čo ja musím podstúpiť za našu ľúbosť!“

„Neboj sa — ja teba nikdy, nikdy nenechám. Čo by mi prišlo umrieť, ale ja teba nenechám. Na, toto ti bude na pamiatku, ak by sme už spolu...“

Podal jej peknú olejkovanú šatku.

Zuzka ju prijala, ale ani nepozrela na ňu. Tak jej bolo, ako keby sa šla zadusiť.

Mišo vybehol hore dvorom a vošiel do izby. „Ostatný raz, iba o tri roky tu budem,“ pomyslel si.

„Ja som sa prišiel odobrať!“

12 Regrúti

„Ale už?“ pýtali sa všetci, ako by prevapení.

No vidno, že čítali minúty, kedy príde. Veď všetci sú doma, hoci majú tuhú robotu v poli.

Gazda mu podal ruku a stisol vrele Mišovu.

„Postretaj ťa Hospodin! Riad' sa dobre a neodpadni od Boha!“

„Len či nezabudnete na mňa?“

„My nie, kým ty nezabudneš. Máme ťa ako syna.“ tešil ho gazda. „A toto si vezmi, zide sa ti.“

Do ruky mu vtisol čosi v papieri zabalené.

Mišo sa zdráhal, ale celá rodina šla do neho. Musel to odložiť k druhým peniazom do mešteka. Mal ich hodne, sám nevedel koľko: okrem richtára každý mu doniesol, čo mohol. No to všetko zdalo sa mu zbytočným. Neznal, že i peniaze majú nejakú cenu.

Celá rodina vypravadila ho do dvora. Tam čakala Zuzka. Pritisol ju k sebe, bezvládnú; s raneným srdcom vybehol na ulicu. Kráčal tuho, lebo voz už vychodil z dediny. Nevidel okolo seba nič. Iba vtedy sa obzrel, keď niekto za nim zavolať: „Šťastlive, Mišo!“ Zdalo sa mu že toto všetko je klam, že sa mu to sníva. Pretrie oči, a zaraduje sa, že to bol iba zlý sen.

No za dedinou dohonal voz Ďura Gabaného. Skutočnosť bola prijasná.

„Vysadnime, aby ste sa neomeškali!“ velel richtár. Maťo a Mišo vysadli, oproti nim ich otcovia a richtár. Podali ruky tamtým dolu, Ďuro pošibal kone, voz sa schytil do behu.

„Keby sme za vyvalili a keby nás pobili“ pomyslel si Mišo, a neprejal ho strach pri tejto myšlienke.

Pole mizlo, tie zeme, z ktorých každá hruda mu je známa. Stromy a telegrafické stĺpy sa mihaly, ani čo by ich niekto social nazad.

Obzrel sa na dedinu ešte raz. Stojí medzi stromovím, s ktorého lístie už oprchuje; stojí ako inokedy. Nič sa jej nestalo, i zajtra bude taká ako dnes. Divno mu bolo, že v nej nebude jeho. Ľudia tak pôjdu po svojej robote ako včera alebo inokedy. Tu bude stáť a jemu sa bude zdať, že Ondrašová sa niekde podela, že jej už niet na svete medzi dedinami. Život bude sa v nej hýbať, prúdiť tak, ako keby on tam bol, možno nebude tam chybovať nikomu.

Taký žravý bôl prejal mu srdce, že by vykrikol, keby tu bol sám. Vykrikol by, možno pohla by sa mu ťarcha, čo mu srdce zavalila. No takto sedí a kými sa tým bôľom. Spieval by, takú by zaspieval, že by sa i kamene pohly, ale či je nie

smiešno spievať, keď ho nik nepočuje, nik nehľadá za ním, okrem tých, čo sa s ním vezú a tiež mlčia ...

Prebehli dedinami. Skoro v každej našli tie isté výjavy, aký sa dnes odohral v Ondrašovej. A divno! On zo svojho voza pozerá na ne už tak, ako bol pozeral vlani. Zdá sa mu, čo dnes zažil, že to už dávno, dávno minulo — jeho ovieva iný vzduch, iný život. Jeho do tých výjavov nič.

Došli do mesta, sosadli v hostinci. Richtár im rozkázal jesť a piť, koľko hrdlo ráči; predložil im drahé cigary. Mišovi to prichodilo, ani čo by bol s otcom na jarmoku; zabudol na dedinu i na bôľ, ktorý ho krušil, keď ho z nej odvážali.

Keď prišli na stanicu, našli na nej veľký zástup ľudu. Zväčša mladí, ako oni — pri nich starí s tanistrami, ako tu ich otcovia. Richtár poodstúpil od nich a podáva si ruky s chlapmi, čo majú v ruke dlhé palice; práve takí sú vysmiati, červení ako on, i tak v sviatočnom oblečení. To sú richtári, tiež dovezli svojich regrútov.

Zacengali. Všeobecný pohyb.

Mišovi srdce tuho zabúchalo. Stál pred ním otec, vysoký; len hlava mu bola naklonená. Všetko, čo myslel, že už dávno minulo, stálo znova pred ním. Pocítil bolesť práve také prudkú, ako keď sa v dedine lúčil. Zdalo sa mu, že dedinu až teraz trati zpred očí. Jeho otec ako by zakľučoval v sebe celú dedinu ...

„Majte sa dobre, ňaňo. Pozdajte mi mater a...“

Zajakol sa a položil ruku na plece otcovo.

Otec ho privinul k sebe.

„No nič — neplač! Azda sa vrátiš zdravý“ Mišo pozrel na otca a videl tie jeho sivé oči, podliate slzami. „Neboj sa: my na teba nezabudneme, i modlíť sa budeme ...“ Tu ho slzy zalialy, že nestačil si ich stierať päšťou. „A toto si vezmi — peniaze. A šanuj si ich. Tuto tanistru si opatri tiež, aby ťa neokradli!“

To doložil tónom triezvym, bežným. Mišovi dobre padlo ho, počuť ešte raz od otca.

„No, Boh ťa sprevádzaj!“

Pristúpil k nemu richtár. V ostatný čas mnoho s nim obchodil a obľúbil si ho.

„Ďakujem vám, richtár, za všetko!“

Starý Horniak podal mu tiež ruku. A on ju stisol. Zdalo sa mu, že je to

14 Regrúti

človek celkom blízky, ba rodina jemu. Nie ten starý Horniak, o ktorého sa dosiaľ ani neobzrel.

„Sadať! Čo sa tu mrvíš — cUg ťa nechá!“ kričí ktosi od perónu, kde mašina odfukovala.

„BeszállanM Einsteigen!“

Mišo chytil tanistru do ruky a teperil sa na perón spolu s druhými. Keď už prešiel dvierka ohrady šrankovej, starého Miša čosi ako by drglo. Pretisol sa k dvierkam a chcel synovi ešte raz stisnúť ruku.

„Kartu! Ukáž kartu!“

Starý sa obzrel, pri ňom stál sluha železničný.

„Karty nemám — chcem Mišovi čosi povedať!“

„Marš, nezavadzaj tu!“ štopol ho laktom.

Mišo obzrel otrhaného proletára, i jeho čiapku so štítkom „Ks. Od“, a dnes prvý raz vzkypela v ňom krv. Človek, ktorý včera možno žobral, dnes sa opováži jeho, vážneho občana, znevažovať. Bol by sa pustil s ním do reči, ale prúd odsotil ho nabok.

On chcel syna ešte raz vidieť. Prišlo mu na um, že vlak pôjde krížom cez hradskú. Zavolať richtára a Gabaného, sadol si i starý Horniak a pohli.

Mišo s tanistrou tmolil sa po peróne. Nešiel ešte železnicou; nevyznal sa, kam vysadnúť.

„Regrúti sem!“ kričal ktosi z jedného vozňa tam pri samom konci vlaku. Mal vojenskú čiapku, za ňou zelenú chvojku. „Sem, chlapci — pôjde nás viac!“

Vošli do vagóna, do ktorého sa ledva pratali. Celé stôsy batohov boli po kútoch. Dym bol taký, že ho bolo možno krájať, a zápach ako v korhelni.

„Vitajte, kamaráti! Či i vy k regimentu?“ pýtal sa ich ten v čiapke.

„I my. Ďakujeme pekne!“

„No, sadnite si!“

Poniektoří sa rozosmiali na vtipe, lebo vo vozni nebolo lavíc. Iní zádumčivo pozerali pred seba.

„Nate chvojky; nech každý vie, že sme vojaci!“

Mišo i Maťo založili si za klobúky chvojky. Obdivovali tohto človeka, ktorý i v takejto krušnej chvíli môže byť veselý.

„Ej, hora, dolina — moja milá, mámilá, sama si si príčina...“ začal spievať mocným, trochu už zachrípnutým hlasom, a poniektorí mu pomáhali.

Mišo pritlačil sa k obloku a vyzeral na perón. Oči sledily po tlupe chlapov, ktorí stáli tam za šrankami. Otca medzi nimi nevidel.

„Odišiel — nedočkal ma!“ Zmocnil sa ho nesmierny žiaľ. Nikdy nepocítil tak tuho, Čo je osamelosť. Zdalo sa mu neprirodzeným, že nevidí otca pri sebe.

„Či to už vždy tak bude?“ Nemohol uveriť, že by on bez živej duše z domu mohol prežiť tri roky.

„Že ma tak nedočkali!“ To sa mu zdalo ako veľký hriech. Aspoň keby ho raz videl, keby mi aspoň zakýval ...“

Zacengali. Trúbka zatrúbila.

„Mehe!“

Mašina zapískala, zaručala, zavzdychala, a perón so staničným domom šinul sa nazad. Tváre stojacich sa miešaly.

Mišo neodstúpil od obloka, hľadel na mesto. Tu je hradská, po ktorej sa dovezol do mesta. A hľa, na nej voz. Dobré pozná dámy Gabaného po stužkách, vpletených do hrív koňom. A vo voze stojí on — starý Mišo, i starý Horniak, kývajú čiapkami. Sňal klobúk a zamáchal ním vo vzduchu. Otec ho poznal, kýva na neho rukou, hľadí, usmieva sa. Ach, aký je dobrý ten otec! Pán Boh ťa požehnaj, že si sem prišiel syna vyčkávať.

„Dobré sa majte, otec môj dobrý!“ zavzdychal Mišo a slzy mu vypadly.

Vlak uhol nabok, hradská i voz jedným razom zmizly. Mišovi bolo, ako by mu srdce napoly roztrhol. Bol by sa nedbal vyšinúť oblokom a spadnúť pod kolesá...

„Čože plačeš?!“ zvolal mu ktosi za chrbtom, pritom čiasi ruka zvrtila mu na hlave klobúk.

Mišo sa obrátil srdito, kto je ten posmešník. Teraz by ho hneď zadržol. Bol to ten istý, Čo mu podal chvojku. Jeho živé oči sa usmievaly na Miša a bolo v nich čítať i trochu súcitu.

„To ti boli otec?“ pýtal sa Miša.

„Hej,“ odpovedal mu spurne.

„Jo — a nie hej! Od toho času ti bude všetko jo . . .“

„Nuž jo,“ riekol Mišo po prvý raz v živote, a bolo mu veselšie ...